
ЈЕЛЕНА ПЕТКОВИЋ

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Ниш

УДК 271.2-662:316.83(049.32)
305-055.3:2(049.32)

КА РАЗУМЕВАЊУ КОМПЛЕКСНОСТИ (ХОМО)СЕКСУАЛНОГ И ВЕРСКОГ ИДЕНТИТЕТА У СОЦИОКУЛТУРНОМ КОНТЕКСТУ СРБИЈЕ

МИЛОШ ЈОВАНОВИЋ, *ИДЕНТИТЕТ,
РЕЛИГИОЗНОСТ, СЕКСУАЛНОСТ:
ПРОБЛЕМ ИДЕНТИТЕТА РЕЛИГИОЗНИХ
ЛГБТ ОСОБА У СРБИЈИ*, НОВИ САД:
MEDITERRAN PUBLISHING, НИШ:
МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ, 2016.

Будући да у себи обједињујемо многоструке индивидуалне и колективне идентитете (идентитет улога, културни, етнички, политички, верски, родни, сексуални), веома је тешко утврдити који међу њима преовладава у одређеној ситуацији, како је могуће евентуално помирити идентитетске амбивалентности и, коначно, како је могуће наћи најпожељнији начин за потврђивање сопственог и однос према идентитетима других и другачијих. Проблем се усложњава и постаје озбиљнији нарочито онда када су у питању идентитетски маркери који стоје на, рекло би се, супротним, екстремним

позицијама, имајући у виду јавно промовисане дискурсе о друштвено прихватљивим и/или дубоко укоревеним вредностима. Случај хибридности идентитета може се разматрати на примеру религиозних хомосексуалаца, имајући пре свега у виду амбивалентност поменуте сексуалне оријентације и хришћанске етике, односно осуде истополних партнерстава и љубави.

Књига коју овом приликом представљамо, *Идентитет, религиозност, сексуалност*, аутора Милоша Јовановића, доцента на Филозофском факултету у Нишу, значајан је и вредан допринос поменутим научним промишљањима, тематизујући *проблем идентитета религиозних ЛГБТ особа у Србији*. Као основа књиге послужило је дугогодишње ауторско социолошко интересовање и истраживање на ову тему за потребе докторске дисертације, коју је Јовановић одбранио на Департману за социологију Филозофског факултета Универзитета у Нишу, 7. октобра 2015. године. Издавачка кућа *Mediterran Publishing* из Новог Сада, у сарадњи са Машинским факултетом у Нишу, објавила је књигу 2016. године. Тиме је на критички увид научној и широј јавности понуђена теоријски и емпиријски вредна публикација, коју ретко обрађивана тематика у науци, а контроверзна полемика у јавности, сврстава у малобројне и готово пионирске подухвате на овим просторима.

На 250 страна текста, књига је тематски структурирана у четири поглавља са одговарајућим подпоглављима: Увод (*Идентитет: покушај разјашњења концепта; Социолошка разматрања идентитета; Идентитети као „нужне фикције“*), Структуралне датости (*Хомосексуалност и друштво у Србији 2000-их; Ревитализована религија и ЛГБТ популација*), Делатност актера (*Идентитет религиозних нехетеросексуалаца; Спиритуалност на супрот религији; Методологија; Напуштање једне од сфера и преграђивање; У себи пронађена вера*) и Закључак. Предговор је написала др Ивана Спасић, редовна професорка Одељења за социологију Филозофског факултета у Београду, маестрално нас уводећи у књигу једним својим личним сећањем, контекстуално прилагођеним тематици која се у књизи разматра. Истовремено, није пропуштена прилика да се укаже на квалитет и значај саме монографије. Посебно је важно осврнути се и на врло опширан списак литературе, релевантних (научних) извора података, који је коришћен у уобличавању књиге и понуђен на њеном крају, на чак више од 40 страна. Несумњиво висок ниво обавештености аутора о предмету истраживања је на појединим, додуше ретким, местима у књизи условио превише опширна објашњења, некада чак и сасвим непотребне

дигресије. Но, ово се може приписати интенцији аутора да пружи што обухватнију слику тематизоване појаве и да овако неубичајено богата, систематизована и корисна грађа „послужи будућим истраживачима и умањи им посао око потраге за постојећим референцама”.¹

У уводном делу књиге пружене су релевантне и теоријски прилично обухватне информације које се односе на концептуално и социолошко одређење самог појма идентитета у оквиру три основне парадигме: социјално-психолошке, културолошке и постмодерне парадигме. Полазећи од схватања идентитета као *променљиве конструкције*, а не једном фиксиране датости, аутор наглашава да идентитет постаје циљ честог лутања и напорног трагања (појединаца и друштвених група), у дијалектичком процесу идентификације (класификовање/категоризовање и поистовећивање). Аналитичко приближавање проблему сексуалног идентитета у друштвеном контексту, кроз примарну теоријску визуру Џефрија Викаса и Мишела Фукоа, остварено је у одељку који се бави идентитетима као „нужним фикцијама”. Узимајући у обзир разноликост теоријских праваца и бројност појединачних научних интерпретација на које се аутор позива (Е. Гофман, Џ. Х. Мид, Е. Х. Ериксон, Н. Елиас, Т. Лукман, П. Бергер, Е. Гиденс, М. Фуко, С. Хол, П. Бурдије, Џ. Батлер, Т. В. Адорно, Џ. Викас и др.), уводни део књиге препоручујемо као добру и корисну полазну основу свима онима који су истраживачки оријентисани ка разматрању вишедимензионалног и сложеног проблема идентитета.

Друго поглавље књиге посвећено је сагледавању хомосексуалности у српском друштвено-историјском контексту, уз критички осврт на третман хетеросексуалаца почев од средњовековне српске државе све до данас. Ауторова пажња фокусира се и на промене у схватању хомосексуалности у медицинском/психијатријском контексту (од болести/психичког поремећаја до варијетета сексуалности) и друштвеном (пре свега правном и политичком) контексту. Критичка рефлексија заснована је на компаративној анализи и интерпретацији унапређења положаја ЛГБТ популације у савременој Србији у односу на време социјализма („већа видљивост и присутност сексуално другачијих у јавном простору, декриминализација истополних сексуалних односа, успостављање правно-институционалне регулативе која би требало да умањи ефекте дискриминације сексуалних

¹ Јовановић, М. (2016) *Идентитет, религиозност, сексуалност: проблем идентитета религиозних ЛГБТ особа у Србији*, Нови Сад: *Mediterran Publishing*; Ниш: Универзитет у Нишу, Машински факултет, стр. 199.

мањина²²⁾). Упркос томе, аутор недвосмислено истиче да у српском друштву не преовлађује толерантан став према сексуалним мањинама, аргументовано указује на постојање социјалне дистанце грађана Србије према хомосексуалцима, показујући да виши ниво поменуте дистанце директно корелира са религиозношћу (а тиме и са изразито моралистичком осудом хомосексуалности као греха у оквиру православног хришћанства и Српске православне цркве). Апострофирање везе између ревитализоване религије, односно конфесионалне идентификације и негативног става према хомосексуалности у Србији научно је утемељено на резултатима релевантних емпиријских истраживања обављених у последњих десетак година на овим просторима и илустровано мноштвом вешто одабраних примера из нашег актуелног социјалног окружења.

Централни део књиге припада трећем поглављу под називом Делатност актера. Значај овом делу књиге нарочито прибавља анализа података добијених у искуственом истраживању супротстављености религиозности и сексуалности у идентитету ЛГБТ особа у Србији, коју је аутор спровео применом квалитативних метода (комбинујући проблемско усмерени, дубински, и наративни интервју). Истраживањем је обухваћено 17 особа из Србије и четири из Босне и Херцеговине, у временском размаку од 2005. до 2014. године. Ослањањем на налазе постојећих социолошких истраживања у свету о проблему идентитета религиозних нехетеросексуалаца, аутор анализира, интерпретира и шематски представља четири могућа идеално-типска начина/стратегije решења такве проблемске ситуације: 1) *Потискивање сексуалности због религије*: негирање (хомо)сексуалности кроз активну „борбу против греха“; 2) *Напуштање религије због сексуалности*: „бег“ у атеизам, „одстрањивање“ религиозног; 3) *Преграђивање религиозности и сексуалности*: „суживот“ уз потпуну одвојеност и 4) *Интегрисаност религијског и сексуалног*: извесне критичке реинтерпретације религије уз „умерену“ афирмацију нехетеросексуалности. Кроз личне наративе учесника истраживања, навођењем појединачних искустава и приповести, поред ова основна четири типа, контекстуално се анализирају и категоризују и извесни међутипови и/или подтипови, све у складу са флуидношћу и променљивошћу самог идентитета.

Имајући у виду релевантност научног приступа друштвено осетљивој, често дискурзивно противречној, а истовремено значајној теми, могло би се рећи да књига *Идентитет*,

2 Исто, стр. 56.

религиозност сексуалност: проблем идентитета религиозних ЛГБТ особа у Србији представља несумњиви допринос својеврсној сазнању нашег друштва о самој себи. Корисном сазнању о онима који су двоструко маргинализовани и друштвено скрајнути, о културним разноликостима које нас истовремено обогаћују и оптерећују, о симболичким поделама и борбама које прожимају и обликују савремено друштво у Србији. Кроз „идентитетске муке противречних избора“, између наслеђа традиције и изазова модернизације, ауторова социолошка инвентивност експлицитно разоткрива континуитет и дисконтинуитет нашег културног развоја, друштвених вредности и пракси. Иако писана високо професионалним (научно-стручним) стилем, садржај књиге је у потпуности јасан и разумљив, чак и за читаоце који нису ускостручно профилисани. Уз мноштво понуђених аналитичких перспектива, корисних информација и луцидних примера, књига ће бити од посебног значаја нарочито стручној јавности и студентима друштвено-хуманистичких дисциплина. Тиме се ни на који начин не умањују њене значајне информативне и едукативне могућности, као и потенцијал за социо-културну сензибилизацију шире читалачке публике, којој ова књига подједнако може бити занимљива и мисаоно инспиративна.